

Arbejdsmarkedet under & efter krisen

Krisen koster på de nyuddannedes løn mange år ud i fremtiden

Nyuddannede, der færdiggør deres uddannelse i perioder med krise på arbejdsmarkedet, har højere ledighed flere år efter de har afsluttet deres uddannelse. Konsekvensen er, at nyuddannede ikke får fodfæste på arbejdsmarkedet. Det koster på lønnen flere år frem, hvis man uddannes til ledighed. Nyuddannede, der er ledige året efter endt uddannelse, har således i gennemsnit et lønefterslæb på op til 14 procent fem år efter de afsluttede deres uddannelse.

af privatøkonom **Mie Dalskov** og stud.polit. **Ask Holme**

3. maj 2010

Analysens hovedkonklusioner

- Nyuddannede er generelt langt mere påvirkede af kriser på arbejdsmarkedet. Det er imidlertid ikke kun ledigheden umiddelbart efter endt uddannelse, der er påvirket af de økonomiske konjunkturer. Selv tre og fem år efter afslutningstidspunktet, vil ledigheden for nyuddannede typisk være højere, end hvis uddannelsen blev afsluttet under en lavkonjunktur.
- De nyuddannede, der uddannes til ledighed, oplever et lønefterslæb på op til 14 procent flere år efter færdiggørelsen. Løntabet er størst indenfor de tekniske uddannelser.
- De nyuddannede, der finder job umiddelbart efter afslutning af deres uddannelse vil typisk opnå lavere løn under kriser end den løn nyuddannede ellers får.

Kontakt

Privatøkonom

Mie Dalskov

Tlf. 33 55 77 20

Mobil 42 42 90 18

md@ae.dk

Kommunikationschef

Janus Breck

Tlf. 33 55 77 25

Mobil 40 61 34 38

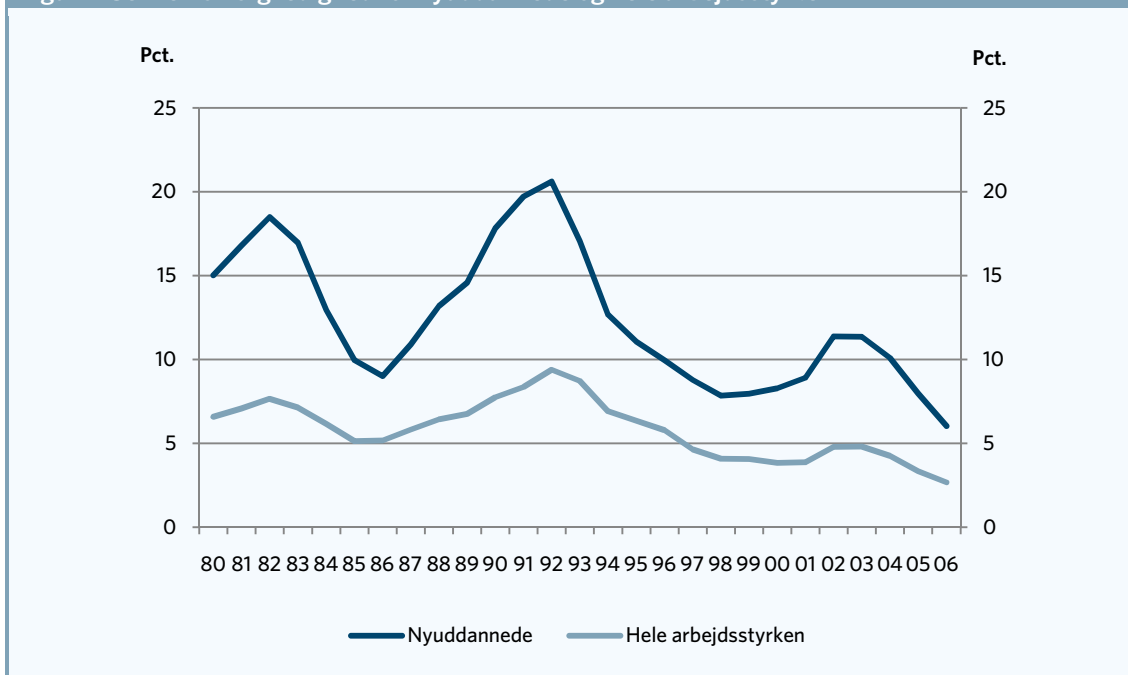
jb@ae.dk

Nyuddannede ramt af ledighed flere år efter krisen ramte

Når der er krise på arbejdsmarkedet, er det typisk de nyuddannede, der står bagerst i jobkøen. Forklaringen er, at det generelt er vanskeligere at finde job, hvis arbejdsmarkedserfaringen er lav.

Ledigheden for nyuddannede ligger markant over den generelle ledighed, hvilket ligeledes har været tilfældet i alle årene siden 1980. Dette er vist i figur 1. Størrelsesforholdet vidner endda om, at ledigheden blandt nyuddannede til tider er dobbelt så høj som ledigheden for den del af arbejdsstyrken, der har de samme uddannelser.

Figur 1. Gennemsnitlig ledighed for nyuddannede og hele arbejdsstyrken

Anm.: Figuren viser den gennemsnitlige årsledighedsgrad året efter endt uddannelse for nyuddannede og den gennemsnitlige ledighedsgrad i arbejdsstyrken for alle med enten en erhvervsfaglig uddannelse eller en videregående uddannelse. Figuren er fordelt på årgange således at "1980" viser den gennemsnitlige ledighedsgrad for nyuddannede og uddannede i arbejdsstyrken i 1981.

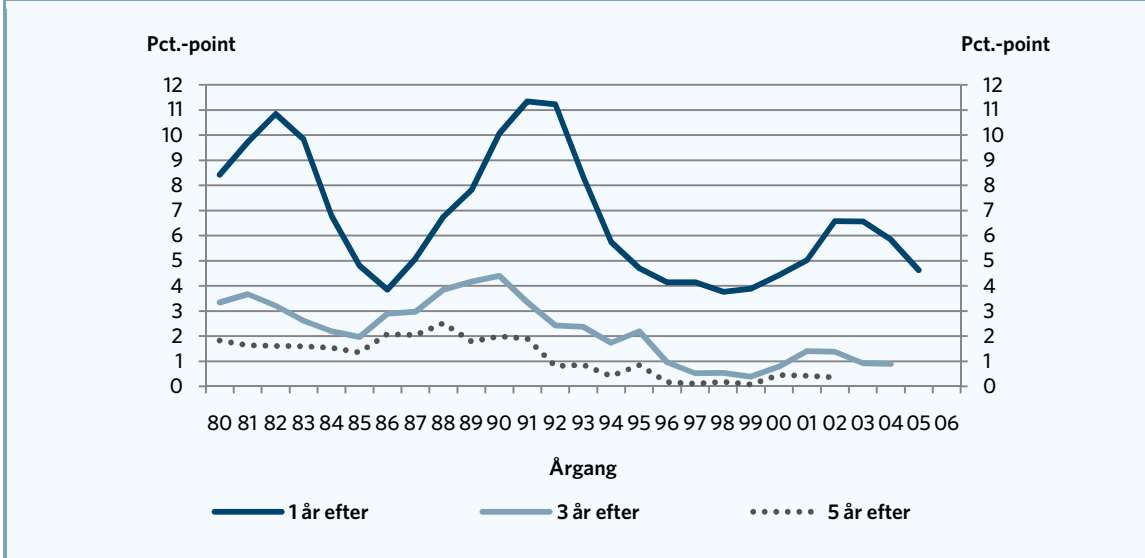
Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008).

Figur 2 viser merledigheden blandt nyuddannede målt ét, tre og fem år efter endt uddannelse. Som det fremgår, er merledigheden helt frem til det femte år efter endt uddannelse påvirket af de økonomiske konjunkturer på afslutningstidspunktet. Årgang 1981, der dimitterede i en periode med relativ høj ledighed, oplevede en merledighed året efter endt uddannelse på knap 10 procentpoint, mens merledigheden tre år efter var på 4 procentpoint, og fem år efter var merledigheden på lidt over 1,5 procentpoint. Det er en markant merledighed sammenlignet med de efterfølgende årgange, der ikke oplevede nær så stor ledighed. Årgang 1998, der afsluttede deres uddannelse i et år med lav ledighed, havde en merledigheden ét år efter endt uddannelse på 4 procentpoint, mens merledigheden 3 og 5 år efter lå på hhv. 0,8 procentpoint og 0,2 procentpoint.

Samme tendens er gældende for de øvrige årgange, der færdiggjorde deres uddannelse i år med høj ledighed. Disse er mærket af en højere merledighed flere år efter, mens de nyuddannede, der blev færdige i år med relativ lav ledighed, har mindre merledighed i årene efter.

Selvom der er en merledighed for nyuddannede, der færdiggjorde deres uddannelse i lavkonjunkturår i op til fem år efter, så er effekterne ikke lige så markante som effekterne ét år efter. En forklaring på, at effekterne ikke er nær så store, når man kommer længere væk fra afslutningstidspunktet, skal findes i, at de nyuddannedes ledighed på dette tidspunkt også påvirkes af den aktuelle ledighed. Høj ledighed på afslutningstidspunktet vil trække i retning af høj ledighed fremover, fordi nyuddannede uden erhvervserfaring alt andet lige er mindre attraktive for arbejdsgiverne, men den samlede effekt afhænger også af, om de økonomiske konjunkturer har ændret sig i mellemtiden.

Figur 2. Merledighed blandt nyuddannede fordelt efter antal år

Anm.: Figuren viser merledigheden for nyuddannede fra erhvervsfaglige og videregående uddannelse hhv. 1, 3 og 5 år efter endt uddannelse sammenlignet med alle uddannede i arbejdsstyrken samme år. De nyuddannede er fordelt efter dimissionsår.
 Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (1980-2007).

Tabel 1 viser den samlede merledighed opdelt på år med høj og lav ledighed. Opgjort på "højledigheds-år" og "lavledigheds-år" er merledigheden dobbelt så høj for nyuddannede, der afsluttede deres uddannelse i år med høj ledighed, når det gælder ledigheden ét år efter afslutning. Tre år efter endt uddannelse er merledigheden i højledighedsår en halv gang større end under lavledighedsårene, mens forskellen fem år efter er på en tredjedel. Selvom effekterne af at dimittere under en lavkonjunktur bliver mindre og mindre, som årene går, så er der tale om klare og målbare effekter på de nyuddannedes ledighedsrisiko.

Tabel 1. Merledighed for nyuddannede i årene efter endt uddannelse

	Høj-ledighedsår	Lav-ledighedsår
	Pct.-point	
1 år efter endt uddannelse	8,7	4,8
3 år efter endt uddannelse	2,7	1,7
5 år efter endt uddannelse	1,3	0,9

Anm.: Tabellen viser den gennemsnitlige merledighed for nyuddannede hhv. 1, 3 og 5 år efter endt uddannelse.
 Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008).

I figur 2 skal man holde sig for øje, at de årgange, der rammes af høj ledighed i en relativt lang lavkonjunktur automatisk vil være påvirket 3 år efter, hvis økonomien endnu ikke er vendt. Der kan således være stor forskel på merledigheden tre og fem år efter to årgange som 1981 og 1984. Tre år efter 1981, nemlig i 1984, er der stadig høj ledighed, mens der tre år efter 1984, dvs. i 1987, er lav ledighed.

Ovenstående viser, hvordan ledighedsniveauet på afslutningstidspunktet påvirker nyuddannedes beskæftigelsesmuligheder i årene fremover. Derudover har konjunkturerne ligeledes en direkte effekt på den samlede beskæftigelseserfaring for de nyuddannede. Beskæftigelseserfaringen vil, modsat ledigheden, også være påvirket af hvor mange nyuddannede, der forlader arbejdsmarkedet.

Målt fra første til femte år mister en nyuddannet typisk 3,6 måneders beskæftigelseserfaring, hvis vedkommende blev færdig i en periode med høj ledighed, jf. tabel 2. Det er især nyuddannede fra korte videregående uddannelser, der mister beskæftigelseserfaring ved at dimittere under lavkonjunkturer. En nyuddannet med en kort videregående uddannelse mister i gennemsnit 7,8 måneders beskæftigelse eller knap 18 procent. Akademikere mister ligeledes mange måneders beskæftigelseserfaring ved at dimittere i perioder med høj ledighed, idet der er tale om 5 måneders erfaringstab svarende til 12 procent.

Tabel 2. Beskæftigelseserfaring fra første til femte år efter endt uddannelse

	Høj-ledighedsår	Lav-ledighedsår	Erfaringstab	
			Måneder	Pct.
Erhvervsuddannelser	46,4	49,6	-3,1	-6,7
Korte vidr.	44,2	52,0	-7,8	-17,7
Mellemlange vidr.	48,5	52,1	-3,6	-7,4
Lange vidr.	40,7	45,7	-5,0	-12,4
Alle	46,4	50,0	-3,6	-7,8

Anm.: Tabellen viser medianerfaringen målt fra året efter endt uddannelse til det femte år efter.

Anm.: "Høj-ledighedsår" dækker årgangene 80-83,89-94 og 02-04, mens "Lav-ledighedsår" dækker 84-88, 95-01 og 05-06.

Anm.: I Danmark Statistiks registerdata er det kun lønmodtagere, der har oplysninger om beskæftigelseserfaring. Derfor er nyuddannede, der var selvstændige, udeladt af tabellen.

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008).

Gennemgangen ovenfor har vist, at nyuddannede ikke kun er ramt af krisen i det år, hvor de færdiggør deres uddannelse. Faktisk kan man se, at nyuddannede, der færdiggjorde deres uddannelse under krisen, er ramt af høj ledighed i op til 5 år efter.

Ledighed koster dyrt på lønnen i mange år frem

En anden måde at belyse konsekvenserne af dimittendledighed er, at se på, hvor meget det koster på den fremtidige løn at være uddannet direkte til ledighed. Derfor undersøges det, hvilken effekt dimittendledighed har på lønnen fem år efter endt uddannelse, når der tages højde for den enkeltes arbejdsmarkedserfaring, uddannelsesretning, branche, køn og alder. Der er lavet en model for erhvervsuddannelserne og en model for lange videregående uddannelser, jf. tabel 3 og 4. Metoden bag er beskrevet i boks 1 sidst i afsnittet.

Chauffører og teknikere mister op til 10 procent af deres løn, hvis de uddannes til ledighed

Løntabet blandt de erhvervsfaglige uddannelser er i gennemsnit 4 procent. Dette er vel at mærke den isolerede effekt af dimittendledighed på lønnen fem år efter færdiguddannelse, når der er taget højde for andre faktorer, der kan tænkes at påvirke den fremtidige løn, som f.eks. erhvervs erfaring, uddannelsesretning, branche, køn, alder og herkomst samt baggrundsfaktorer som forældrenes uddannelse. Alt andet lige koster det således erhvervsfaglige dimittender et løntab på 4 procent, hvis de er ledige året efter uddannelsesafslutning.

Når det gælder de enkelte uddannelser, er løntabet størst for transport- og teknikfagene, der har et løntab på 8-10 procent, mens tabet er noget mindre for levnedsmiddelområdet, sundheds- og byggefagene, der har et estimeret løntab på omkring 3 procent.

Tabel 3. Effekter af dimittendledighed fem år efter endt uddannelse, erhvervsuddannelser

	Procentvis løntab
	Pct.
Transport (f.eks. chauffører, lufthavnsoperatører)	10,1
Teknik (f.eks. plastmagere, grafiske teknikere)	8,2
Handel/kontor (f.eks. salgsassistenter, bankrådgivere)	5,9
Service (f.eks. frisører, sikkerhedsvagter)	4,5
Jern (f.eks. smede, svejsere, cykelmekanikere)	4,2
Byggeri (f.eks. tømrere, snedkere, vvs-montører)	3,1
Sundhed (f.eks. SOSU-assistenter, fodterapeuter)	3,1
Levnedsmiddel (f.eks. slagtere, kokke, tjenere)	2,7
Samlet effekt	4,0

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008) og kørsler i STATA.

Samfundsvidenskabelige akademikere mister 14 procent i lønpenen

På de lange videregående uddannelser har dimittendledighed ligeledes store konsekvenser for lønnen. De nyuddannede, der gik direkte ud i ledighed efter endt uddannelse, oplever markant lavere lønindkomst 5 år efter endt uddannelse. I gennemsnit er løntabet for nyuddannede akademikere på næsten 9 procent. Blandt samfunds- og naturvidenskabene er effekterne dog noget større, idet løntabet ved dimittendledighed for disse uddannelser ligger på 10-14 procent. Omvendt har dimittendledighed ikke lige så store konsekvenser for humanister og levnedsmiddeluddannelserne.

Tabel 4. Effekter af dimittendledighed fem år efter endt uddannelse, lange videregående

	Procentvis løntab
	Pct.
Samfundsvidenskab (f.eks. økonomer, jurister)	13,9
Naturfag (f.eks. biologer, kemikere)	10,1
Sundhedsvidenskab (f.eks. læger, farmaceuter)	7,7
Teknik (f.eks. civilingeniører)	7,1
Humaniora (f.eks. musik, dansk, retorik, sprog, historie)	4,4
Øvrige (pædagogisk, jordbrug, levnedsmiddel)	4,1
Samlet effekt	8,6

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008) og kørsler i STATA.

I begge estimater af løntab er det undersøgt, om der er forskel på løntabet alt afhængig af, hvornår de nyuddannede har færdiggjort deres uddannelse. Det kan ikke med sikkerhed fastslås, at der er forskel på løntabets størrelse afhængigt af konjunkturerne. Nyuddannede, der har færdiggjort deres uddannelse i et lavkonjunkturår og er ledige efter endt uddannelse, oplever hverken højere eller lavere løntab end ledige dimittender fra højkonjunkturår. Dette gælder både for erhvervsuddannede og nyuddannede fra lange videregående uddannelser.

Andre empiriske undersøgelser af dimittendledighed har imidlertid fundet konjunkturmæssig variation i løntabet. Man har både fundet at løntabet er større lavkonjunkturer og mindre under lavkonjunkturer. Arbejdsmarkedsstyrelsen fandt i 2003, at løntabet blandt nyuddannede akademikere, der var ledige efter dimission, er markant større, hvis uddannelsen færdiggøres under en lavkonjunktur¹. Forklaringen bag denne sammenhæng er, at dimittendledighed i forbindelse med en lavkonjunktur har større konsekvenser for den enkelte, idet der ofte er tale om længerevarende ledighedsperioder, da det er vanskeligere at komme i beskæftigelse. En svensk analyse har for nylig fundet frem til den modsatte konklusion² – nemlig at dimittendledighed medfører større løntab under højkonjunkturer. Forklaringen er her, at det er mindre "normalt" at være ledig under en højkonjunktur, hvilket sender et signal til arbejdsgiverne om, at den nyuddannede er mindre attraktiv.

Boks 1. Betydningen af dimittendledighed på løn og beskæftigelseschancer

Løntabet af dimittendledighed er estimeret i en statistisk model, der udover ledighed året efter endt uddannelse, også tager højde for erhvervs erfaring, køn, alder, bopæl, forældrenes uddannelse, etnicitet og branche. Løntabet er estimeret blandt nyuddannede i årene 1988-2002, der var fuldtidsansatte lønmodtagere fem år efter. Modellen for faglærte indeholder 252.000 observationer, mens modellen for lange videregående uddannelser bygger på 65.000 observationer.

Fordelen ved en statistisk model, at den adskiller effekten af dimittendledighed og andre faktorer, der kan tænkes at påvirke lønnen. Det er givet, at f.eks. erfaring, uddannelsesretning og branche påvirker lønnen ligesom dimittendledigheden gør, men i modellerne er effekterne isoleret. Resultaterne viser derfor, hvad der sker med lønnen alt afhængig af, om den enkelte er ledig efter endt uddannelse.

Man skal dog være varsom med at overtolke resultaterne. Inden for den økonomisk-statistiske litteratur taler man om uobserverbare effekter, når der laves statistiske modeller. Dette kan f.eks. være evner eller arbejdsmotivation, som man ikke kan måle direkte, men som påvirker både løn og beskæftigelseschancer. Det, at modellen ikke tager højde for disse uobserverbare effekter, kan betyde, at resultaterne bliver over- eller underestimeret. F.eks. kan det være, at det er andre faktorer end dimittendledighed, der påvirker lønnen. En nyuddannet, der har haft svært ved at klare studierne og måske har fået en dårlig eksamen, vil både være mere tilbøjelig til at være ledig efter endt uddannelse og til at have lav indkomst og dårligere beskæftigelseschancer fem år efter endt uddannelse. I disse modeller er forældrenes uddannelsesbaggrund blevet brugt som en indikator på den enkeltes evner.

¹ "Analyse af akademikernes arbejdsmarked" AMS (2003).

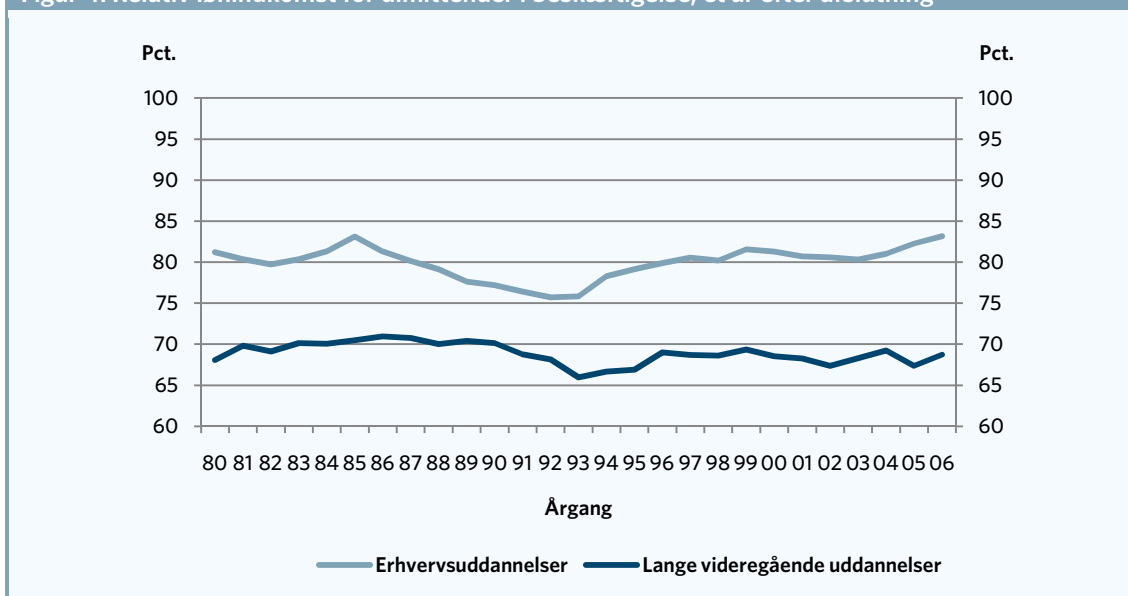
² "Unemployment and subsequent earnings for Swedish college graduates: a study of scarring effects" (2009)

Dårligere konjunkturer giver dårligere løn til dem, der finder arbejde

Ser man på de dimittender, der faktisk finder arbejde umiddelbart efter endt uddannelse, har konjunkturerne ligeledes en betydning. Det viser sig nemlig, at den løn man som fuldtidsbeskæftiget dimittend kan forvente, også er påvirket af konjunkturerne. Dette ses i figur 4, der viser den relative markedsløns ét år efter endt uddannelse for erhvervsuddannede og personer med lange videregående uddannelser.

Siden 1980 har nyuddannede i fuldtidsbeskæftigelse med en erhvervsfaglig uddannelse i gennemsnit opnået en lønindkomst, der svarer til 80 procent af markedsindkomsten³. Der er dog stor forskel på den relative markedsindkomst alt efter, hvornår de nyuddannede færdiggør deres uddannelse. I de år, hvor ledigheden er høj, er den relative markedsindkomst for nyuddannede markant lavere end gennemsnittet, hvilket blandt andet ses for årgang 1992, der året efter deres dimission – dvs. i 1993 – oplevede, at deres markedsløns udgjorde 75 procent af fuldtidslønnen for alle erhvervsuddannede. Bare fem år efter – i 1998 – hvor den danske økonomi befandt sig i en god beskæftigelsessituation, var den relative markedsløns steget til 80 procent.

Figur 4. Relativ lønindkomst for dimittender i beskæftigelse, et år efter afslutning

Anm.: Figuren viser lønindkomsten for nyuddannede året efter uddannelsesafslutningen set i forhold til markedsindkomsten for alle beskæftigede i samme år med samme uddannelse. Kun lønmodtagere i fuldtidsbeskæftigelse er medtaget.

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008).

De samme tendenser gør sig gældende for nyuddannede akademikere. I 1994 – dvs. et år efter årgang 1993 havde forladt universiteterne – var den relative markedsløns for nyuddannede med lange videregående uddannelser 65 procent – det laveste niveau siden 1980. Under lavkonjunkturerne i starten af 1980'erne fik nyuddannede akademikere ligeledes en markant lavere relativ markedsløns end ellers, og der har således været tale om store konjunkturmæssige udsving i markedslønnen både for erhvervsuddannede og akademikere. I gennemsnit har den relative markedsindkomst for akademikere ligget på 69 procent siden 1980, og derfor opnår akademikere en noget lavere startløns relativt i forhold til de erhvervsuddannede.

³ Den relative lønindkomst er beregnet ud fra, hvor stor en andel en gennemsnitsløns for en fuldtidsansat lønmodtager udgør i forhold til alle lønmodtagere. Den relative markedsløns er beregnet for erhvervsfaglige og akademikere. Beregningerne er vægtet med de nyuddannedes beskæftigelseserfaring i løbet af året, således at der ses på den relative markedsløns for en nyuddannet, fuldtidsbeskæftiget lønmodtager.

Den lave relative lønindkomst for akademikere skal ses i sammenhæng med akademikernes høje dimittendledighed. Nyuddannede akademikere har typisk sværere ved at få fodfæste på arbejdsmarkedet både, hvad angår indtræden på arbejdsmarkedet, men også når det kommer til match mellem kvalifikationer og job samt på det lønmæssige område. Tidligere AE-analyser har desuden vist, at indkomstprofilen for personer med lang videregående uddannelse er kraftigt stigende helt frem til 50 års alderen, mens faglærte allerede opnår en høj indkomst i 30-års alderen.

Når det gælder lønnen fem år efter uddannelsesafslutning, er der ikke nær så stor forskel på de nyuddannedes løn og markedslønnen, og lønnen er generelt højere for dimittenderne. Siden 1981 har den relative markedsløn for erhvervsfaglige dimittender ligget på 91 procent, mens den blandt dimittender med lange videregående uddannelser har ligget på 88 procent.

Der kan være flere årsager til den lavere løn i krisetider blandt de dimittender, der finder arbejde. Forklaringen kan dels være at den enkelte har accepteret job, der kræver mindre kvalifikationer og derfor har en lavere aflønning, men forklaringen kan også være at overudbuddet af nyuddannede har presset lønnen nedad.

Kriser ødelægger strukturerne på arbejdsmarkedet

Den høje ledighed blandt nyuddannede, når der er kriser på arbejdsmarkedet, betyder økonomiske tab - både for den enkelte og for samfundet. De nyuddannede går glip af den lønindkomst, som man ellers var stillet i udsigt, og samtidig får den enkelte ikke udnyttet den nye, tillærte viden. Dette betyder igen, at chancerne for at komme i beskæftigelse bliver mindre fremover, fordi den nyuddannede ingen erfaring har. Den viden, den nyuddannede fik fra uddannelsen, er hverken afprøvet og måske ude af trit med udviklingen. Alternativt vil den enkelte måske acceptere et job, vedkommende er overkvalificeret til, hvilket også betyder lavere løn end ellers og mangel på anvendelse af kompetencer.

For samfundet betyder dimittendledighed ligeledes tab af indkomst. Den investering, uddannelsen har været, giver ikke det ventede afkast. Samfundet går glip af skatteindtægter for de dimittender, der går ledige, og hvis dimittenderne er i arbejde i et job, som de er overkvalificerede til, så er skatteindtægterne mindre end ellers, fordi lønnen er lavere. Derudover mister samfundet produktivitet. Når der uddannes ingeniører, tømrere og maskinarbejdere, er det for at give viden og kompetencer til erhvervslivet til brug for produktion og udvikling. Kommer de nyuddannede kræfter ikke på rette hylde, går samfundet glip af investeringens afkast. Dimittendledighed ødelægger dermed strukturerne på arbejdsmarkedet. Kort sagt anvendes ressourcerne ikke på den mest optimale måde, og det koster dyrt for samfundet

Der er derfor behov for en opprioritering af beskæftigelsesindsatsen overfor nyuddannede. På beskæftigelsesområdet er der enighed om at praktisk jobtræning er noget af det, der virker for at få nyuddannede ledige i arbejde. Selvom der er enighed om, at det er jobprøvning, der hjælper på at få ledige med uddannelse i beskæftigelse, så har regeringen ikke ændret reglerne for unge. Unge under 30 år skal blot have modtaget et tilbud om aktivering inden 13 uger dvs. mere end 3 mdr., mens unge over 30 år kan gå op til 9 måneder før end den ledige skal have et tilbud. Opgørelser fra regeringen viser, at de unge ikke engang får tilbuddene til tiden!

Tidligere har man haft såkaldte isbryderordninger, hvor akademikere kunne ansættes i virksomheder, der ikke før har haft ansatte med samme uddannelsesbaggrund. Lignende tilbud, er hvad der er brug for. Regeringen har ikke foretaget nogen ændringer i den aktive beskæftigelsesindsats, og det eneste, der er taget af initiativer, er en række supplerende uddannelsesforløb, som de færdiguddannede kan ligge i forlængelse af deres uddannelse. De har dog næppe brug for mere uddannelse, men derimod jobs.

En anden del af strategien for at få nyuddannede i arbejde, er at sikre, at der jobs at tage af. Det er givet at hvis regeringens spareplan føres ud i livet, bliver det kun endnu vanskeligere for de nyuddannede at finde arbejde. AE anbefale derfor de offentlige investeringer, der ikke som lovet kom i gang i 2010, bliver ført ud i samtidig med en svag ekspansiv finanspolitik i 2011. En fremrykning af de offentlige investeringer vil sætte mere gang i dansk økonomi via vækst og et bedre arbejdsmarked samtidig, der også kan komme de nyuddannede til gavn.